

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Czeplédy Tamás

Európa - A centrum - periféria kapcsolat kereskedelmi kérdései

Juhász Zita

Etikus befektetések, etikus bankok

Kiss János

Az innováció akadályozó tényezői Magyarországon

Egyed Krisztián

Versenyképességi modellek a turizmusban

Hegy-Kéri Ágnes

A barnamezők jelenlétének munkaerőpiaci hatása

2014/3

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábián Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD,
Dr. Kulcsár László Csc, Dr. Juhász Zita, PhD, Dr. Obádovics Csilla, PhD.

Szerkesztőségi titkár: Dr. Juhász Zita PhD

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép
Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem,
Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK),
Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr.
Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest),
Dr. Irena Završ, Ph.D FH Burgerland, University of Applied Sciences.

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk,
nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső
borítóját. / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:
/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.

/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the
Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym
reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2014 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

6. ÉVFOLYAM

2014.

3. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 83

A folyóirat megjelenését a Pallas Athéné Domus Scientiae Alapítvány,
a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán megrendezett
„Makrogazdasági döntések – hálózati szinergiák” nemzetközi tudományos konferencia
támogatója finanszírozta.

TANULMÁNYOK

Európa - A centrum - periféria kapcsolat kereskedelmi kérdései	3
<i>Czeglédy Tamás</i>	
Etikus befektetések, etikus bankok	25
<i>Juhász Zita</i>	
Versenyképességi modellek a turizmusban	40
<i>Egyed Krisztián</i>	
Az innováció akadályozó tényezői Magyarországon	53
<i>Kiss János</i>	
A barnamezők jelenlétének munkaerőpiaci hatása	60
<i>Hegyi-Kéri Ágnes</i>	

KÖNYVISMERTETÉS

A globalizációs paradoxon	72
<i>[Dani Rodrik: A globalizáció paradoxona. Demokrácia és a világgazdaság jövője. Corvina Kiadó. Budapest. 2014. ISBN: 978 963 13 6181 0. Eredeti cím: The Globalization Paradox. Democracy and the Future of the World Economy]</i>	
<i>Nagy Balázs</i>	
A Bibliát, ha nem későn olvassuk, a Korán is érthetőbb lesz.	76
<i>[Varga Norbert - A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe. Excit Kiadó, MARCZI Közösségi tér Kolozsvár. 2013. ISBN 978 973 7803 02 3. Budapesten 2014. március 13-án, a könyv bemutatóján elhangzott méltatás szövege.]</i>	
<i>Duray Miklós</i>	

Table of Contents/Abstracts	83
--	-----------

A barnamezők jelenlétének munkaerőpiaci hatása

Hegyi-Kéri Ágnes²⁹ PhD hallgató

Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet Miskolci Egyetem

ABSZTRAKT A dezindusztrializáció következményeként válságba került területek – régi iparvidékek – közös belső jellemzőkkel írhatók le, amelyeket a barnamezők létrejötte és a humán potenciál meggyengülése. Cikkemben elsődleges figyelmet fordítok a dezindusztrializáció nyomán létrejött barnamezőknek, és azok munkaerőpiaci aspektusának. A negatív dezindusztrializációs régiók közül Magyarországon kettő helyezkedik el: az Észak-magyarországi és a Dél-dunántúli régió. Az említett két régió esetében részletesen megvizsgálom az ipar leépülése után létrejövő barnamezős területek hatását a munkaerőpiacra. Ehhez a Local Moran's I térbeli autokorrelációs mutatót használom fel. Feltételezésem ugyanis, hogy az ipari depressziós területek revitalizációjához szükséges azok munkaerőpiaci helyzetének részletes vizsgálata is. A barnamezős területek vizsgálatánál fontosnak tartom a szomszédsági viszonyok és hatások számszerűsítését, ugyanis az egykor működő iparterületekre a közeli térségekből jelentős munkaerő ingázott. A Local Moran's I kiszámításánál a szomszédsági mátrix (vezérszomszédságot veszem figyelembe) alkalmazása mellett a távolsági súlyok helyett a barnamezős területek kiterjedését használom fel.

KULCSSZAVAK dezindusztrializáció, ipari depressziós kistérségek,

Bevezetés

Véleményem szerint a dezindusztrializáció következményeként válságba került területek – régi iparvidékek – közös belső jellemzőkkel írhatók le, amelyeket a barnamezők létrejötte és a humán potenciál meggyengülése jelent. A cikk figyelmet kíván fordítani a dezindusztrializáció nyomán létrejött barnamezőkre, és azok komplex revitalizációjának, különösen a munkaerőpiaci aspektusnak kérdéseire. Áttekintve a releváns nemzetközi szakirodalmat, megállapítható, hogy számos nemzetközi példa vonatkozik arra, hogy a barnamezős területek revitalizációja komplex megközelítést igényel. A gazdasági aspektus hangsúlyozása

29 "A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg." Email: hkagi@uuni-miskolc.hu

mellett figyelmet kell fordítani a revitalizáció társadalmi aspektusaira is. Ennek alátámasztása érdekében, illetve az ipari depressziós kistérségek fejlesztésével kapcsolatban célom, hogy kistérségi szinten megvizsgáljam a barnamezők és a munkaerőpiaci indikátorok közötti kapcsolatot. Alátámasztva ezzel, hogy egyik részről az ipari depressziós térségek lehatárolásánál fontos beépíteni az indikátorok közé a barnamezők kiterjedését. Másrészről, hogy a barnamezők fejlesztése kapcsán a társadalmi aspektusra is kellő figyelmet kell fordítani.

A régi ipari régiók barnamezős problematikája

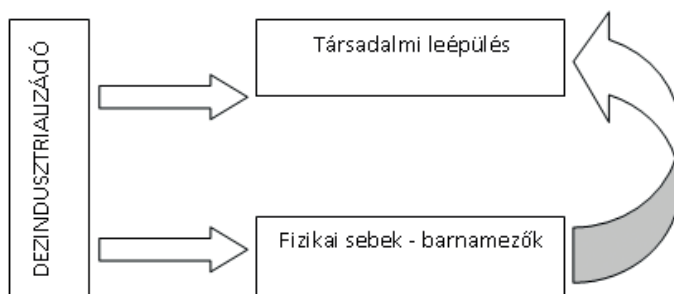
A nemzetközi, de különösen az angol szakirodalomban azokat a területeket, amelyek a dezindusztrializáció nyomán válságba kerültek, a régi ipari régiók - old industrial regions (OIRs) - jelzővel illetik (Carney et al., 1980; Hudson, 1994, 2005; Beatty et al, 1996; Birch et al.2008, Pike et al. 2010). Különösen jellemző ez az egykori nehézipari területekre. Birch et al. (2008) négy nyugat-európai (Franciaország, Németország, Spanyolország és az Egyesült Királyság) országban a kibocsátás és a munkaerőpiaci jellemzők alapján meghatározták a jelenleg véleményük szerint OIR jelzővel illelhető régiókat. A magyar szakirodalomban a jelenségre Horváth (1998) és Grosz (1999) a „régiparvidékek” szókapcsolatot és a térséget egyaránt használja. Lux Gábor disszertációjában és tanulmányaiban a régi ipari térségek megnevezés mellett dönt. Lux (2009) amellett érvel, hogy mind a transzfomációs recessziót átélt országokban, mind a nyugat-európai gazdaságokban jelen voltak olyan nem piaci racionalitásból működő nagyvállalatok, amelyek „üvegbura alatt”, puha költségvetési korlátok mellett működtek és nagyban hozzájárultak az ipari depresszió kialakulásához egy adott térségben. Kornai (1997) szerint a puha költségvetési korlát általánosított, nem szocializmus-specifikus esetként említhető a „hanyatló iparágak” működésébe történő állami beavatkozás miatt, amely ugyancsak hozzájárul egy térségben az ipari depresszióhoz.

A nemzetközi szakirodalom nem egységes abban a tekintetben, hogy mely területeket sorolja a barnamezők közé. Barnamezős területek kisebb hatékonysággal hasznosított (alulhasznosított), esetenként kiürült, volt iparterületek. De ide soroljuk a rosszul hasznosított, vagy elhagyott vasúti, és a már kiürült katonai területeket is (Barta, 2002). A CLARINET (Contaminated Land Rehabilitation Network Technologies) munkacsoport megfogalmazása szerint a brownfield az a hely, amelyet előzőleg használtak már, jelenleg elhagyott, vagy kevésbé hasznosított; feltárt vagy feltételezett szennyezettségi problémákkal küszködik; főként a városi térségben található; a hatékony újrahasznosítása érdekében beavatkozásra van szükség. Az Európai Unió által finanszírozott COBRAMAN 2008-2011 projekt szlovén, cseh, lengyel, német és olasz intézmények közreműködésével valósítja meg a barnamezős területek fejlesztését. A nemzetközi szakirodalom

nem egységes abban a tekintetben, hogy mely területeket sorolja a barnamezők közé. Németországban a városi kerületek rehabilitációjára koncentrálnak. Olaszországban a szennyezett területek alatt azokat értik, ahol a fizikai, kémiai és biológia anyagok a megengedett szintnél magasabb koncentrációban vannak jelen. Lengyelországban azokat a szennyezett területeket jelöli, amelyek városi vagy mezőgazdasági tevékenységre használnak. Spanyolországban a használaton kívüli iparterületek értik a kifejezés alatt. Romániában nincs hivatalos definíció a barnamezős területekre, leginkább szennyezett, egykor ipari tevékenység alá vont területeket értenek alatta. Kanadában barnamezők alatt a szennyezett, alulhasznosított, nem produktív területek értik (lásd. 4. táblázat). A problémát a barnamezők kutatásával az egységes adatbázis hiánya jelenti. Oliver és társai szerint 2005-ban Európában a két leginkább érintett ország Lengyelország és Románia volt. Jelentős barnamezős területek azonosítottak még az Egyesült Királyságban, Csehországban, Belgiumban és Németországban.

A VÁTI meghatározása szerint barnamező) a használaton kívül került, vagy alulhasznosított, általában leromlott fizikai állapotban lévő, és/vagy környezet-szennyezéssel terhelt egykori iparterület, gazdasági terület, illetve felhagyott, használaton kívüli laktanyaterület. Enyedi Gy. (2005, 126. o.) meghatározása szerint: „A barnaövezet mikro geográfiai jellegű, városon belüli jelenség és szabályozása a várospolitikai feladata. Nem tévesztendő össze a rozsdáövezettel (rustbelt), ami a lehanyaglott hagyományos nehézipari (kohászati, nehézgépipari) körzeteket jelenti, tehát regionális léptékű, s a regionális politika avatkozhat be sorsukba.”

Magyarország két régiója esetében vizsgálok meg részletesen az ipar leépülése után létrejövő barnamezős területeket. Az alábbi ábra mutatja kutatásom azon alapvetését, hogy ha a dezindusztrializációt egyaránt társadalmi és környezeti leépülés követi, az elmaradó revitalizációnak további negatív hatása van a társadalomra.

1. ábra: A társadalmi és a fizikai sebek összefüggései

Forrás: saját szerkesztés

A különböző szakirodalomokban (VÁTI, 2003, 19. o.) megjelenik, hogy nincs kimutatható kapcsolat a barnamezők jelenléte és a munkanélküliségi ráta között. Továbbá a magyar szakirodalomban nem vizsgálták, hogy a barnamezők és a társadalom állapota között milyen összefüggés fedezhető fel³⁰, melyet véleményem szerint a legjobban a munkaerőpiaci mutatókkal lehet jellemezni. A barnamezős területi hatással és fejlesztésével kapcsolatban a következő hipotézist állítottam fel:

Az észak-magyarországi barnamezős területek revitalizációja hiányolta a komplex megközelítést, azaz a környezeti-gazdagsági-társadalmi aspektus figyelembe vételét.

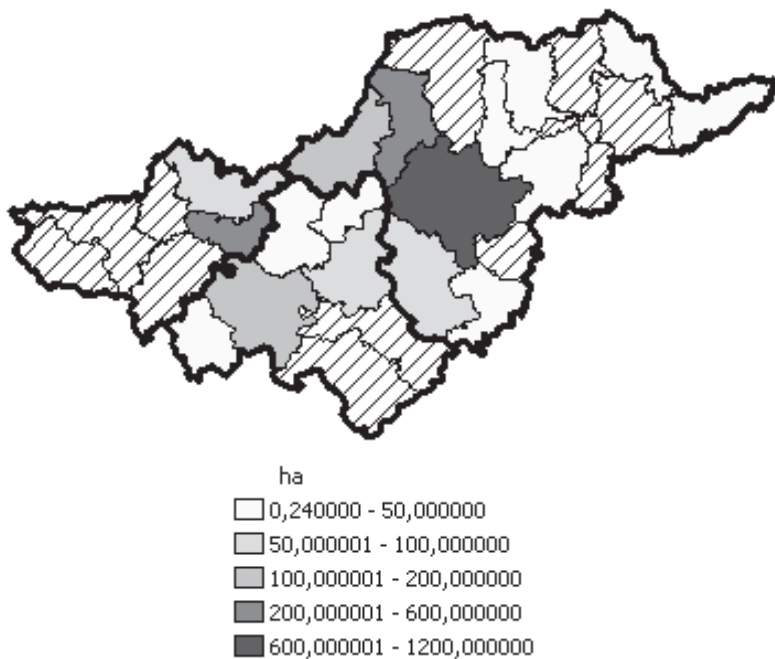
A barnamezők és a munkaerőpiac közötti területi autokorreláció

Az Észak-magyarországi régió három megyéje eltérő ipari struktúrával rendelkezett és rendelkezik napjainkban is. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az 1930-40 évekre kiépült ipari központok a megyét Budapest és Pest megye után az ország második legnagyobb ipari foglalkoztatással jellemezhető térségévé léptették elő. 1941-re az ezer lakosra jutó ipari foglalkoztatottak száma 221 volt, míg Budapesten 253, Nógrád megyében 111, Heves megyében 66, Pest megyében 169 (Kiss, 2010). A Dél-dunántúli régióban, Baranya megyében volt a legmagasabb az 1000 lakosra jutó ipari foglalkoztatottak aránya: 146, míg Somogy megyében 72, Tolna megyében 73 fő volt. Borsod megyében a lakosság számnak növekedésével folyamatosan növekedett az ipari foglalkoztatottak száma is, 1980-ra elérte a 143 000 főt, a mely a vidéki megyék közül is kimagaslóan nagyarányú volt, háromszorosára nőtt az iparban dolgozók száma 1980-ra. Az 1980-ra az ipari foglalkoztatottak területi koncentrációja az országos átlag feletti 20 fő/km² volt. Budapesten is rendkívül magas koncentráció volt jellemző: 663 fő/km², míg Heves és Nógrád megye 14-15 fős adatokkal írható le. A Dél-dunántúli régióban, Baranya megyében emelkedett meg jelentős számban az ipari foglalkoztatottak aránya, 1980-ra elérte a 66 ezer főt (Kiss, 2010). 1990-ben az iparban foglalkoztatottak aránya elérte a teljes foglalkoztatotti létszámon belül az 51százalékot, amely a megyék közül a második legnagyobb arányú volt Nógrád megye után. Nógrád megyében is egyoldalú munkaerőpiaci dominanciája volt az iparnak, a rendszerváltozás előtt a foglalkoztatottak 59 százaléka az iparban dolgozott. (Heves megyében valamivel alacsonyabb volt az arány: 45 százalék.) Somogy, Tolna és Baranya megyékben ez az arány nem érte el a 45 százalékot (31 százalék, 41 százalék, 44 százalék). Észak-Magyarországon az összes aktív keresők 44,7százaléka az iparban volt foglalkoztatott, míg Dél-Dunántúlon ez az arány 10 százalékkal kevesebb volt

30 Biczó Gábor, Dabasi Halász Zsuzsanna és Jómagam a Miskolci Egyetemről közösen kezdtünk el 2010-ben a téma iránt érdeklődni.

(34 százalék) (Kiss, 2010). A magyar ipar koncentrálódása tehát Budapest mellett elődegesen Borsod megyére terjedt ki. Az alábbi térképen mutatom be a vizsgált két magyarországi régióban, kistérségi szinten a barnamezők kiterjedését.

**2. ábra: Barnamezők kiterjedése (ha)
az Észak-magyarországi régió kistérségeiben**

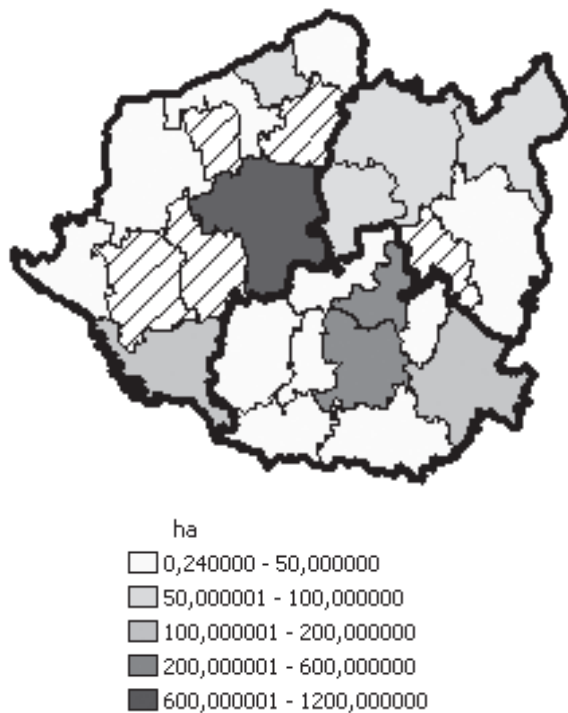
Forrás: saját szerkesztés

Észak-Magyarországon az ÉMOP keretében 2005-ben 2213 ha barnamezőt azonosítottak (Paulovics-Körösi, 2011), 2010-ben 3286,5 ha-t mért fel. A Dél-dunántúli régióban 2006-ban 1970,6 ha barnaövet azonosítottak. A VÁTI 2003-ban készült elemzésében kiemeli, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye kiemelkedik a többi megye közül, mind a barnamezővel érintett települések számát, mind az ipari barnamezők nagyságát tekintve (VÁTI, 2003)³¹. A továbbiakban az ÉMOP és DDOP adatait használom, reálisabbnak tartom pl. Miskolc esetében, ahol az ÉMOP 1169,25 ha azonosít, míg a VÁTI 235 ha-os kiterjedésről ír.³²

31 A VÁTI 2003-ban készült jelentésén kívül más a barnamezők országos eloszlásával kapcsolatos kutatási és egyéb anyagot nem találtam. Mindenképpen célszerűnek tartanám egy újabb átfogó helyzetet felmérés elkészítését.

32 Az Észak-magyarországi régió esetében a VÁTI (2003) 826 ha-os kiterjedésről ír, míg az ÉMOP 2275 ha-t említ.

**3. ábra: Barnamezők kiterjedése (ha)
a Dél-dunántúli régió kistérségeiben**

Forrás: saját szerkesztés

Az egykor működő iparterületekre a közeli térségekből jelentős munkaerő ingázott³³. Feltételezésem alátámasztásához a Local Moran's I térbeli autokorrelációs mutatót vizsgáltam meg az Észak-magyarországi régióban és Dél-dunántúli régióban. A Local Moran's I kiszámításánál a szomszédsági mátrix (vezérszomszédságot vettem figyelembe) alkalmazása mellett a távolsági súlyok helyett a barnamezős területek kiterjedését használtam. Ugyanis véleményem szerint egy nagyobb kiterjedésű barnamezőnek a vizsgált területegységtől távolabb fekvő

33 A munkaerőpiac domináló keresletét az ipar jelentette több mint 40 éven át az Észak-magyarországi régió megyéiben. Ilyen mértékű foglalkoztatotti létszám mellett természetesen növekedett a megyében az ingázók száma is az ipari centrumokhoz (Miskolc, Ózd, Kazincbarcika), és ezzel párhuzamosan segítette az iparhoz kapcsolódó települések létrejöttét, kolóniák kialakulását. Az ingázók számát csak a diósgyőri gyár esetében 6000 főre becsülték (Paládi-Kovács, 2007).

területekre is hatása van (Tóth, 2003) az ipari területre való ingázások által³⁴. A barnamezők területi kiterjedésével kapcsolatban az ÉMOP keretében 2005-ben felmért adatokat használtam. A barnamezős területek vizsgálatánál fontosnak tartom a szomszédsági viszonyok és hatások számszerűsítését. Feltételezésem szerint ezen csoportosítás nem vette figyelembe a barnamezők jelenlétét, és azok jelentőségét a területi depresszióban. A kistérségi munkanélküliségi rátával kapcsolatos adatokat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatbázisából kértem le.

A Local Moran's I számítása kapcsán az alábbi képletet alkalmaztam:

$$I = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N D_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{\sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N D_{ij} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}$$

A mutató az alábbi tartományokban a következő módon értelmezendő:

- $I > -1/N-1$, pozitív térbeli autokorreláció,
- $I = -1/N-1$, nincs térbeli autokorreláció,
- $I < -1/N-1$, negatív térbeli autokorreláció

Ebben az esetben az adatok a 2002-2009 közötti időszakra álltak rendelkezésre. 2004-es és 2008-as adatokat használtam, mert a gazdasági válság hatásai még nem jelentkeztek ebben az időszakban. Mivel 28 Észak-magyarországi kistérségre végeztem el a számítást, a viszonyítás ebben az esetben -0,03571 volt. A Local Moran's I eredményeit a következő táblázatban tüntettem fel, amely alapján megállapítható, hogy pozitív térbeli autokorreláció mutatható a kistérségek barnamezős kiterjedése és a kistérségi munkanélküliségi ráta, foglalkoztatási ráta és az aktivitási ráta között mind 2004-ben, mind 2008-ban. Az Észak-magyarországi régió kistérségeiben a vizsgált két időszakban a munkanélküliségi ráta illetve a foglalkoztatási ráta barnamezős területekkel való autokorrelációja nőtt, míg az aktivitási rátaé csökkent. A Dél-dunántúli régió esetében a szomszédos kistérségek meghatározásához az előzőekhez hasonló módszertant használtam. A barnamezők területi kiterjedésével kapcsolatban az DDOP keretében a 2005-ben felmért adatokat használtam. Az Észak-magyarországi régióhoz hasonlóan itt is felfedezhető összefüggés a barnamezős területek térbeli elhelyezkedése és a munkaerőpiaci indikátorok között. Ebben a régióban azonban jelentősen alacsonyabb a Local Moran's I értéke mindkét vizsgált időszakban, és a változás is kisebb arányú.

³⁴ A szomszédos kistérségek meghatározásához súlymátrixot használtam az Észak-magyarországi régió 28 kistérsége esetében, nullával jelöltem a nem szomszédos térségeket és egyessel pedig azokat a kistérségeket, amelyek szomszédosak egymással.

1. táblázat: A Local Moran's I mutatószám eredménye az Észak-magyarországi régió és a Dél-dunántúli régió kistérségeiben

	2004		2008	
	Local Moran's I eredménye Észak- Magyarországon	Local Moran's I eredménye Dél-Dunántúlon	Local Moran's I eredménye Észak- Magyarországon	Local Moran's I eredménye Dél-Dunántúlon
Munka- nélküliségi ráta	0,537609	0,089120	0,583446	0,104971
Aktivitási ráta	0,665688	0,178088	0,411570	0,180042
Foglalkozta- tási ráta	0,684795	0,172712	0,785656	0,185485

Forrás: ÁFSZ adatok alapján saját szerkesztés

A fentiekben bemutattam, hogy a barnamezős területek nagysága és a munkaerőpiaci indikátorok között térbeli összefüggés áll fenn.

Kutatási eredmények és az ipari depressziós kistérségek lehatárolása

A következőkben részletesebben bemutatom ezek alapján a kistérségi ipari depressziós területek esetében számítások következményeit. Az ipari depressziós területek kistérségi meghatározása hatással lehet ezen területek fejlődésére, a támogatások és egyéb fejlesztési elképzelések megvalósításánál, hiszen kistérségi szinten jelentkeznek hazánkban a legsúlyosabb munkaerő-piaci feszültségek (Csehné Papp, 2014).

Az erőforrások hiánya, illetve az átgondolatlan ipari, politikai beavatkozások miatt hazánkban az ipari struktúra változása nyomán ipari depressziós térségek jöttek létre. 2001-ben a jogalkotók (91/2001 [VI. 15.] számú kormányrendelettel) hat magyarországi kistérséget soroltak az alábbi indikátorok alapján ebbe a csoportba:

- az iparban foglalkoztatottak aránya 1990-ben az országos átlag másfélszerese felett volt,
- az iparban foglalkoztatottak csökkenése 1990-1999 közt,
- valamint a munkanélküliség az országos átlagot meghaladta.

A régiók szerint Észak-Magyarországról négy kistérséget, Dél-Dunántúlról és Közép-Dunántúlról egyet-egyet soroltak ide. Véleményem szerint a jogalkotók ezen meghatározás alapján túl szűkre szabták az ipari depressziós kistérségek körét. Ballabás-Volter 2004-ben tovább bővítette e kistérségek körét 11-re, beépítve az indikátorok közé a vándorlási különbözetet (a munkanélküliségi

ráta helyett).³⁵ Hat ipari depressziós kistérséget Észak-Magyarországon, négyet Közép-Dunántúlon és egyet Dél-Dunántúlon azonosítottak. Ballabás-Volter meghatározása alapján bekerül a körbe Tiszaújváros kistérsége, ahol a barnamezők aránya rendkívül alacsony, és jelenleg is komoly munkaerő-kínálatot jelent a TVK, illetve az ipari parkba települt többi feldolgozóipari vállalat. Ugyanakkor mindenképpen szükséges bővíteni a 2001-es meghatározást, mert pl. Miskolcot a kormányrendelet nem tekintette ipari depressziós kistérségnek. A fent említett kategóriák felállításánál nem vették figyelembe az iparistruktúra-változás során létrejövő barnaöveket, amelyek térbeli elhelyezkedése legfőképpen Észak-Magyarországra és Dél-Dunántúlra jellemző. Továbbá azt kívántam megvizsgálni, hogy 2004 óta, mely kistérségeket sorolhatjuk az ipari depressziós kistérségek közé. A régi ipari térségek (OIR) nemzetközi szakirodalma regionális szinten a GDP-t és a munkaerőpiaci indikátorokat használja a kategorizálás kapcsán. Az ipari foglalkoztatottak arányára vonatkozóan a 2001-es népszámlálás adatai állnak rendelkezésre. Véleményem szerint az 1990-es éveket követően a 2001-es adatok relevánsak arra nézve, milyen szintre csökkent egy adott kistérségben az ipari foglalkoztatottak aránya. Az alacsony érték nyilvánvalóan párosulhat magasabb tercier szektor foglalkoztatotti aránnyal, ennek ellenére úgy vélem, az ipari foglalkoztatotti arány mindenképpen releváns információ egy adott kistérség munkaerőpiacáról, a dezindusztrializációs folyamatról. Sajnálatos, hogy kistérségi szinten a következő népszámlálási adatok jelentik majd az újabb adatforrást, illetve hogy 2004-ben átrajzolták a kistérségeket, amely megnehezíti az összehasonlítást is. A munkaerőpiaci indikátorok kapcsán figyelembe vettem az inaktivitási arányt. Ennek az indikátornak a beépítését azért tartottam lényegesnek, mert az ipar visszaszorulása kapcsán a munkaerőpiacon elhelyezkedni nem tudó, ipari szakképzettséggel rendelkező munkavállalók inaktivitásba menekülhetnek. Jó példa lehet erre a folyamatra az Ózdi kistérség, ahol magasnak mondható az ipari foglalkoztatottak aránya (44 százalék), ugyanakkor a kistérség munkaerőpiacára már régen nem jellemző a magas foglalkoztatottság. A fejezet későbbi részében definiálom a munkaerőpiaci depressziót, ehhez kapcsolódóan úgy vélem, hogy az ipari depressziós térségekre nem kizárólag az elvándorlás, hanem a munkaerőpiacról való kivonulás is jellemző. A belföldi vándorlási különbözetre vonatkozóan rendelkezésre álltak a 2000-2011-es adatok. A 10 éves időtáv véleményem szerint jól példázza, hogy egy térség mennyire vonzó a munkavállalók számára, ezért mindenképpen fontosnak tartottam beépíteni a modellbe. Mindenképpen lényeges kiemelni, hogy az utóbbi 20 évben kistérségi eltérések az elmaradott és a kedvezőbb munkaerő-piaci

35 A következő mutatókat használták: az ipar és az építőipar keresőinek aránya az összes aktív keresőből 1990-ben 45 százalék feletti, az 1000 lakosra jutó ipari foglalkoztatottak csökkenésének mértéke 1990-1997 közt az országos átlagot (54százalék) meghaladja, az évi vándorlási különbözet átlaga 1990 és 1997 közt negatív.

régiók között részben átrendeződtek, megnőttek vagy összeszűkültek (Csehné Papp - Füsyova, 2013). A barnamezős területekkel kapcsolatban megvizsgáltam azok 90 ha fölötti arányát, illetve viszonyítottam a kistérségek kiterjedéséhez is. Mindkét esetben közel azonos eredményt kaptam, ami összességében nem befolyásolta a végső meghatározást. Az egyes indikátorok esetében a regionális szinthez viszonyítottam a kapott értékeket, illetve azt néztem meg, hogy az átlagot meghaladó arány jellemző-e egyes kistérségekre. Az alábbi indikátorokat vizsgáltam a két régióban kistérségi szinten:

- az ipari foglalkoztatottak aránya 2001-ben (a Kormányrendelet és Ballabás is figyelembe veszik a 1990-es állapotokat, azonban napjainkban az azt követő 10 év a releváns),
- az inaktívák aránya – munkanélküliségi ráta helyett (2004),
- a belföldi vándorlási különbözet – Ballabás használta 2000-2011 között,
- a barnamezős területek aránya.

2. táblázat: Ipari depressziós kistérségek Magyarországon a negatív dezindusztrializációs folyamattal jellemezhető régiókban

Barnamezők kiterjedése a kistérségekben Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon		Kormányrendelet 2001 (kistérségek)	Ballabás-Volter 2004, (kistérségek)	Hegyi-Kéri 2014 (kistérségek)
Miskolci	1169,25 ha		Miskolci	Miskolci
Kazincbarcikai	216,32 ha	Kazincbarcikai	Kazincbarcikai	Kazincbarcikai
Bátonyterenyei	211,72 ha	Bátonyterenyei	Bátonyterenyei	Bátonyterenyei
Ózdi	165,44 ha	Ózdi	Ózdi	Ózdi
Salgótarjáni	96,68 ha	Salgótarjáni	Salgótarjáni	Salgótarjáni
Szerencsi	27,28 ha			Szerencsi
Tiszaújvárosi	0 ha		Tiszaújvárosi	
Pécsi	297,50 ha			Pécsi
Barcsi	198,43 ha			Barcsi
Dombóvári	96,76 ha			Dombóvári
Kaposvári	604,556 ha			Kaposvári
Bonyhádi	1814 ha			Bonyhádi
Komlói	307,89 ha	Komlói	Komlói	Komlói

Forrás: saját szerkesztés

Azokat a kistérségeket vettem tehát be a csoportosításba, ahol legalább egy esetben az átlagot meghaladó (inaktivitási ráta, belföldi vándorlási különbözet) vagy átlag alatti (ipari foglalkoztatottak aránya) érték volt jellemző. Azt a kistérséget

soroltam az ipari depressziós kistérségek közé, ahol a barnamezők kiterjedése meghaladta a régiós átlag egyharmadát és legalább egy esetben az átlagtól eltérő indikátort találtam. Ezek alapján az alábbi 33. táblázatba foglaltam össze a kapott eredményt.

A 2001-es kormányrendelethez és Ballabás-Volter (2006) képest bővítettem az ipari depressziós kistérségek körét öt Dél-dunántúli kistérséggel Pécsi, Barcsi, Dombóvári, Kaposvári és Bonyhádi kistérségekkel. Észak-Magyarország esetében (Ballabás-Volter, 2006) Tiszaújváros kikerült az általam felállított depressziós kistérségi meghatározásból. Bekerült ugyanakkor a szerencsi kistérség, illetve Miskolc a 2001-es kormányrendelethez képest.

Összefoglalás

Az Észak-magyarországi régió kistérségeiben kimutatható a barnamezős területek nagysága és a munkaerőpiaci helyzet közötti térbeli autokorreláció, azaz a barnamezők hatással vannak a munkaerőpiaci folyamatokra. A barnamezős területek fejlesztése esetében a munkaerőpiac revitalizációja is szükséges. Meghatározásom alapján, tehát azt a kistérséget soroltam az ipari depressziós kistérségek közé, ahol a barnamezők kiterjedése meghaladta a régiós átlag egyharmadát és legalább egy esetben az átlagtól eltérő indikátort találtam. Ezek alapján újra lehatároltam az ipari depressziós kistérségeket az Észak-magyarországi és a Dél-dunántúli régióban.

Irodalom

- Ballabás G.–Volter E. (2006). Egykori válságtérségeink fejlettségi-környezeti modellvizsgálatának alapjai, In: III. *Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei*, Budapest, 2006. szeptember 6-7. A CD-t készítette: Madarász Balázs –Kovács Alexandra, pp. 1-13.
- Barta Gy. (2002): *A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000*. Budapest-Pécs, Dialóg-Campus Kiadó.
- Beatty, C. - Fothergill, S. (1996). Labour market adjustment in areas of chronic industrial decline: the case of the UK coalfields, *Regional Studies*, Vol. 30 (7), pp. 627–640.
- Birch, K. - MacKinnon, D. - Cumbers, A. (2008). Old industrial regions in Europe: a comparative assessment of economic performance. *Regional Studies* Vol. 44 (1), pp. 35-53
- Csehné Papp I (2014). Az ország peremén. In.: *Munkaügyi Szemle Online Vol.1.* pp. 66-72.
- Enyedi Gy (2005). Budapest barna övezetei, *Könyvszemle, Magyar Tudomány*, 2005. 1. szám 126. o.

- Grosz A. (1999). A szerkezet-átalakítás alatt lévő régi iparvárosok és ipari térségek jövője – A FOCUS projekt. Konferencia Beszámoló. Krakkó, 1999. november 8-9. In.: *Tér és Társadalom*. XIII. évf. 1999. 4. szám 135-139.
- Horváth Gy. (1998). *Európai regionális politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest—Pécs.
- Hudson R. (1994). Institutional change, cultural transformation and economic regeneration: myths and realities from Europe's old industrial regions In Amin A - Thrift N (szerk), *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford University Press, Oxford, 331-45.
- Hudson, R. (2005): Re-thinking change in old industrial regions: reflecting on the experiences of North East England. *Environment and planning A*, 37 (4). pp. 581-596.
- Carney, J. - Hudson R.- Lewis J. (szerk.) (1980). *Regions in crisis: new perspectives in European regional theory*. Croom Helm, London.
- Kiss É. (2010): *Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Kornai J (1997). Pénzügyi fegyelem és puha költségvetési korlát, *Közgazdasági Szemle*, XLIV. évf., 940–953. oldal
- Paládi-Kovács Attila (2007). *Ipari táj*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Paulovics J. – Kőrösi V. (2011). A barnamezős felmérés eredményei az Észak-magyarországi régióban. In. *Tudáshálózat és klaszteresedés*, Norria kiadvány, 174-183 oldal.
- Pike A. - Dawley S. - Tomaney J. (2010). Resilience, adaptation and adaptability, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society 2010*, Vol. 3, pp. 59–70.
- Tóth Géza (2003): Területi autokorrelációs vizsgálat a Local Moran I módszerével. *TÉR ÉS TÁRSADALOM* XVII. évf:(4. szám) pp. 39-49.
- VÁTI (2003): *Az EU strukturális Alapok keretében barnamezős rehabilitációra kiírandó pályázatok szakmai megalapozása* (előkészítő tanulmány). Témavezető: Nagy Ágnes, Budapest.